

А у ніженьках коник плаче.
 Не плач, коню, надо мною, (2)
 Не бий землі під собою.
 Бо ти землі не доб'єшся, (2)
 З моря води не нап'єшся.
 У морі вода солоня, (2)
 Іди коню дорогою, (2)
 Широкою степовою.
 Здибають тебе два ляшки, (2)
 Зверни коню ти з доріжки.
 А щоб вони не спіймали, (2)
 З тебе збруї не здійняли.
 У тебе збруя не проста, (2)
 Срібная, золотая.
 А як прийдеш під батьків двір, (2)
 Стукнеш, брязкнеш у частокіл.
 Вийде батько - привітає, (2)
 Вийде сестра - розсідлає.
 Вийде матір - розпитає, (2)
 Ой коню мій вороненький.
 Це ж мій синочок молоденький? (2)
 Чи він вбився, чи втопився?
 Чи в чужині опинився? (2)
 Узяв собі за жіночку,
 В чистім полі могилочку. (2)
 Возьми, мати, жито, пшеницю, (2)
 Посій його на камені.
 Коли теє жито зійде, (2)
 Тоді твій син з війська приїде.
 Нема жита ані сходу, (2)
 Нема сина із походу.
 Нема жита колосочка, (2)
 Нема сина-соколочка.
 Нема жита ні стебельця, (2)

Нема сина мого серця.

Нема жита - буря змила, (2)

Нема сина - пуля вбила. [1] В пісенному фольклорі України відомо майже 50 варіантів цієї пісні. [2] Наш варіант дещо відмінний від уже відомих і опублікованих, хоча сюжет залишається сталим: смерть козака в степу біля сторожової могили, але його кінь має передати батькам, що він не вбитий, а одружився. Над сюжетом цієї пісні в свій час працював І.Франко. [3] Записали її та опублікували М.Максимович, І.Вагилевич, О.Маковей, С.Руданський, П.Чубинський, Я.Головацький, М.Вовчок та О.Маркович, Д.Яворницький, С.Тобілевич, І.Колеса, Г.Танцюра, Н.Присяжнюк та ряд інших фольклористів.

Отже, наш варіант пісні «Ой на горі вогонь горить» - ще один новий зразок історичного пісенного фольклору, в якому змальовується високопоетичний образ козака який помирає у степу, прощається з конем і висилає його до матері з повідомленням, що він не загинув у бою, а одружився.

Джерела та література

1. Запис автора 7 червня 2002 р. від Драчишиної Параскевії Миколаївни, 1922 р. н., жительки с. Якушинці.

2. Косаківський В.А. Зближення образу смерті зі шлюбом в українському фольклорі та обрядах // Меджибіж: 850 років історії. - Доповіді наукової конференції. - Меджибіж, 1993.

3. Франко І.Я. Смерть козака в степу / Студії над українськими народними піснями // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. - Т. 42: Фольклористичні праці - К., 1984. - С 138 - 141.

ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР С. ЛОПАТИНЦІ

(Шаргородський район Вінницької області)

Віктор Косаківський, Євгенія Косаківська

Невеличке село Лопатинці, що на Поділлі, тісно пов'язане з іменем видатного українського письменника М.М. Коцюбинського, 140-у річницю від дня народження якого відзначали у вересні 2004 року.

Нелеким було життя родини Коцюбинських у 80-х роках XIX ст. Постійні переїзди з одного місця на інше, нестатки та хвороба матері змусили Михайла Коцюбинського як старшого сина піклуватися про свою родину й шукати виходи зі скрутного матеріального становища. Молодий М. Коцюбинський починає працювати домашнім учителем.

У січні 1891 року він переїздить до с. Лопатинців, де до травня 1892 року працює вчителем в сім'ї бухгалтера місцевої цукроварні Кіндрата Мельникова. Троє дітей та сам К. Мельников полюбили та глибоко поважали М. Коцюбинського.

За час перебування письменника у Лопатинцях ним були написані оповідання "Харитя", "Ялинка", "П'ятизлотник" та повість "На віру" [1, с 39-40].

Навчаючи дітей, М. Коцюбинський спілкувався також з багатьма жителями села. Трохим Савуляк, який знав М. Коцюбинського, засвідчив: "Коцюбинський розмовляв з усіма людьми, як з малими, так і з старшими...

Дуже цікавився селянським життям..." [2, с 80]. Одночасно М. Коцюбинський записує від селян фольклор. В 1962 році дружина Андрія Дуляка Февронія Михайлівна згадувала, що з багатьма прототипами своїх майбутніх творів М. Коцюбинський був знайомий особисто та найбільше пісень записав від Андрія Волика [2, с 83]. На жаль, у повному зібранні творів письменника опубліковано лише 10 пісень та деякі прислів'я і приказки, записані у с. Лопатинцях [3, с 323-331].

Захоплення М. Коцюбинським народним життям передалося учням. Так, Ліза Мельникова, яку він навчав у Лопатинцях, пригадувала, що завдяки Михайлу Михайловичу вона полюбила все українське, вбиралася в український одяг, співала українських пісень і цікавилася українським побутом [4, с 26]. Також за дорученням М. Коцюбинського вона записувала від своїх односельчан народні пісні, казки, прислів'я тощо [3, с 379].

Ще один житель с. Лопатинців - Андрій Андрійович Дуляк (1877-1933) завдяки М. Коцюбинському долучився до записування фольклору. В архіві письменника у Чернігові збереглися його записи з поміткою: "с. Лопатинці, 1900, 14 ноября. А. Дуляк". 98 пісень, записаних

А.А. Дуляком, Михайло Коцюбинський передав Б. Грінченку до друку. Ці записи вміщено у збірнику "Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях". - Т. III. - Песни. - Чернигов, 1899. Тут же вперше були опубліковані й 10 пісень, записаних М. Коцюбинським у Лопатинцях. Крім пісень, А. Дуляк записував також й інші жанри фольклору. Так в листі до А. Дуляка, М. Коцюбинський пише, що в книзі "Из уст народа", яку він надіслав А. Дуляку є і його (А. Дуляка - авт.) записи про У. Кармалюка [5, с 26].

Андрій Дуляк і після від'їзду М. Коцюбинського збирав і записував уснопоеетичну творчість своїх земляків. Його хата стала своєрідним центром передового і свідомого життя односельців [2, с 81]. 31900 по 1912 рр. А.А. Дуляк листувався з М. Коцюбинським. Листи А. Дуляка опубліковані у другому томі збірки "Листи до М. Коцюбинського" [6, с 170-187].

Для нас листування А. Дуляка з М. Коцюбинським та його фольклорні записи - цінне історико-фольклорне джерело до історії с Лопатинців кінця XIX-поч. XX ст.

Про перебування М. Коцюбинського у Лопатинцях його жителі пам'ятають і нині.

Народна пісня в с Лопатинцях жива і сьогодні.

З 1988 по 1993 рр. нами проводились фольклорні записи у с Лопатинцях від Яковичиної Матрони Дмитрівни (1908 - 1994). Лише за два дні у лютому 1988 р. від неї записано 87 пісень [7, с 90-91]. Загалом від неї записано 152 пісні.

Народилася Матрона Дмитрівна 15 квітня 1908 р. в багатодітній родині. У батьків їх було п'ятеро - п'ять дівчат. Співати пісні любила мати. От і перейняли їх від матері дочки.

Співала пісні, скільки себе пам'ятала... Будучи малою, пасучи вівці, залишившись молодою вдовою, з малою дитиною також співала, працюючи в колгоспі співала. Залишившись на старість одною, теж співала, особливо по ночах, коли безсоння.

Пісні, наспівані Матроною Дмитрівною, різножанрові. Серед них є колядки, щедрівки, веснянки, весільні, похоронні, релігійні (псалми), історичні, пісні про кохання, пісні про родинне життя, балади, чумацькі, рекрутські, жартівливі та сатиричні, танцювальні, тюремні, пісні

літературного походження тощо. Крім пісень, від неї записано і матеріали про весільний обряд.

З усіх записаних від М.Д. Яковичиної фольклорних зразків хочеться виділити пісню до поховального обряду «Ой, Боже мій, Боже, з високого неба». В ній передається момент прощання душі померлої людини з родичами. Такі пісні і сьогодні виконуються під час поховальних обрядів по різних селах Поділля. Загалом аналіз записаних нами пісень - це тема окремого дослідження, як текстологічного, так і музичного.

Отже, записи численних зразків пісенного фольклору, розпочаті ще М.М. Коцюбинським у кінці XIX ст., знайшли своє продовження в записах його учнів та особливо А.А. Дуляка. Записи, здійснені нами протягом 1988-1993 рр., доповнюють вже раніше зібрані фольклорні матеріали і свідчать про невмирущий пісенний талант українського народу.

Література

1. Антонюк Є.М. Михайло Коцюбинський в Лопатинцях // Тези доповідей одинадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. -Вінниця, 1992. - С 39-40.
2. Хоменко Б.В., Циганюк В.Ф. Подільськими стежками Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2004. - 144 с
3. Коцюбинський М.М. Статті та нариси, інші редакції, нотатки, переклади, фольклорні записи // Твори в 7 тт. - К., 1975. - Т. 4. - С. 379.
4. Циганюк В.Ф., Гуменюк Ю.П. Народознавчі мотиви в творчості М. Коцюбинського. - Вінниця, 1997. - 64 с.
5. Коцюбинський М.М. Лист до Андрія Дуляка // Твори в 7 тт. - К., 1975. - Т. 6. - Листи (1905-1909). - С. 26.
6. Листи до М. Коцюбинського. - Ніжин, 2002. - Т.П. - С. 170-187.
7. Косаківський В.А. М.Д. Яковичина – народна подільська співачка // Тези доповідей одинадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1992. - С 90-91.

ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР М. ХМІЛЬНИКА

(Хмільницький район Вінницької області) Леся

Коцюр

Я проводила свої фольклорні записи у старовинному подільському містечку Хмільнику. Його назва походить від рослини хміль, яка у великій кількості росла на території, де згодом було засновано м.Хмільник. Хмільницький літопис повідомляє нам про ті далекі часи:ще за непам'ятних часів на острові, де стоїть тепер Хмільник, жили мужні, хоробрі та спритні люди. Вони часто нападали на татар, а потім ховались від них на острові, покритому густими зарослями лози та калини, повитими хмелем в такій кількості, що можна було сховатись від спеки та холоду" [1].

Була і пісня складена про хміль "Ой хмелю, мій хмелю". Вона і нині є популярною у Хмільнику: - Ой хмелю, мій хмелю, Хмелю зелененький Де ти, хмелю, зимував,

Що й не розвивався.

Ночував я нічку, Ночував я в теї другу, Ночував я в теї

вдовці, Що сватати буду.

- Ой сину, мій сину, Не

сватай вдовиці, Бо у

вдовиці серце, Як осінне

сонце. Воно світить та не

гріє, Буйний вітер віє. А в

дівчини серце, Як весняне

сонце, Воно буйне-

буйнесеньке Воно є

теплесеньке!